

**Основні проблеми і напрямки  
удосконалення механізму реалізації  
концепції науково-технологічного  
розвитку промислового  
комплексу України**

**Анотація** Стаття присвячена проблемі концептуальних та методологічних аспектів удосконалення організаційно-економічного механізму активізації науково-технологічного розвитку у промисловості. Як ключові елементи такого механізму запропоновано концептуальні напрями та засоби відповідних механізмів на макро-, мезо- та мікро- рівнях.

**Ключові слова:** науково-технологічний розвиток, інноваційна модель, організаційно-економічний механізм, промисловий комплекс, реструктуризація.

**Вступ.** Тенденції і явища, що сьогодні багато в чому визначають стан української економіки, структурні і галузеві проблеми виробництва, його велику ресурсну залежність, ситуаційність економічного зростання, необхідність диверсифікованості, погрозу спаду у зв'язку з нестабільністю паливно-енергетичного ринку, панування неконкурентоздатних товарів і послуг, що виробляються в країні, є, насамперед, наслідком низького рівня її науково — технологічного розвитку. Така ситуація склалася на фоні того, що в Україні все ще існують визнані у світі наукові школи, які, незважаючи ні на що, не припиняють процес генерації нових знань, технологій, інноваційного капіталу. Однею з основних невіршених проблем залишається відсутність умов для того, щоб вже існуючі науково — технологічні досягнення стали об'єктом економічних відносин. Власне, об'єднання відокремлених ланок «наука» і «виробництво», яке спрямоване на технічну і технологічну модернізацію національної економіки, і є головною

задачею інноваційної моделі, продекларованої як стратегічна мета економічної політики держави в найближчій перспективі [1,2].

Проблема формування таких механізмів завжди знаходилась в центрі уваги провідних науковців ще з часів початку розвитку промисловості, та розглядалася такими вченими, як Сміт А., Солоу Р., Денісон Е., Кондорсе Ж., Кондрат'єв Н., Шумпетер Й., Фрімер К., Кларк Д., Суїте Л. В умовах трансформаційної економіки вирішенням проблеми формування ефективних механізмів, здатних забезпечити стійке економічне зростання на підставі використання досягнень науково-технічного прогресу, займались провідні вітчизняні та закордонні учні: Амоша О.І., Алексєєв І. В., Бельтюков Є. А., Буркинський Б. В., Глазьев С. Ю., Грузнов І.І., Долішній М.І., Довбня С. Б., Захарченко В.І., Іл'єнкова С. Д., Львов Д. С., Мазур І.І., Осіпов Ю. М., Продіус І. П., Руднева О. В., Фатхутдінов Р. А., Фетисов Г. Г. та інші.

**II. Постановка задачі.** Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних основ і методичних рішень щодо формування сучасної системи організаційно-економічних інструментів, здатних забезпечити активізацію науково-технологічної діяльності підприємств і науково-технологічний розвиток вітчизняного промислового комплексу. Методологічну основу дослідження склали наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем інновацій, інноваційного розвитку, управління науково-технологічною діяльністю суб'єктів господарювання.

**III. Результати.** Існуючий рівень науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні оцінюється як такий, що загрожує залишити Україну осторонь від глобальних процесів постіндустріального характеру. При цьому слід зазначити, що наявний науково-технологічний потенціал ще здатний забезпечити економічний прогрес України. Це обумовлено тим, що Україна на початку ринкових перетворень мала значні можливості для розвитку своєї економіки, зокрема, у науково-технологічній сфері. Основними проблемами сучасної науково-технологічної політики залишаються: низький рівень попиту на інноваційні розробки; недосконалість системи фінансування науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР); неефективна організація і управління підготовкою, освоєнням та виробництвом нових виробів, застосування нових технологій; неузгодженість науково-технологічних проектів підприємств, що не дозволяє підвищити ефективність використання обмежених ресурсів і переваг спеціалізації в рамках окремих регіонів [3].

Поряд з іншими (вада власних коштів, обмежена фінансова підтримка підприємств, великі витрати на інновації, недосконалість законодавства, високий економічний ризик, відсутність кооперації з іншими підприємствами та науковими організаціями) однією з основних причин, яка гальмує розвиток та знижує ефективність науково-технологічної діяльності, визнається недосконалість науково-методологічної бази для формування відповідних організаційно-економічних механізмів. Ґрунтуючись на системному комплексному підході до вирішення цієї проблеми, організаційно-економічний механізм активізації науково-технологічного розвитку доцільно розглядати як сукупність загальних і окремих механізмів функціонування комплексної системи «наука-технологія-виробництво». В основу такого механізму має бути покладений принцип сполучення державної централізованої політики з самостійністю підприємств в управлінні науково-технологічним розвитком. Відповідно до цього принципу необхідно окремо виділити:

- державну складову регулювання процесу активізації науково-технологічного розвитку;
- концепцію регіонального управління науково-технологічним розвитком промислового комплексу регіону;
- механізм активізації науково-технологічної діяльності підприємств.

Принцип формування організаційно-економічного механізму науково-технологічного розвитку у промисловості можливо представити у вигляді схеми, яку наведено на рисунку 1.

У якості основних елементів державної складової у науково-технологічному розвитку необхідно виділити:

1. Пряме фінансування початкових стадій інноваційного циклу (фундаментальні і пошукові дослідження, пріоритетні НДДКР), коли витрати помірні, а ризики найбільш високі.
2. Удосконалення механізму утворення і використання позабюджетних джерел для реалізації науково-технологічних проектів.
3. Стимулювання і страхування інвестицій недержавних фінансових структур.
4. Підтримка і стимулювання інвесторів, що вкладають кошти в наукомістке високотехнологічне виробництво.
5. Розвиток інноваційної ринкової інфраструктури.
6. Створення механізму формування єдиного поля науки та технологій.

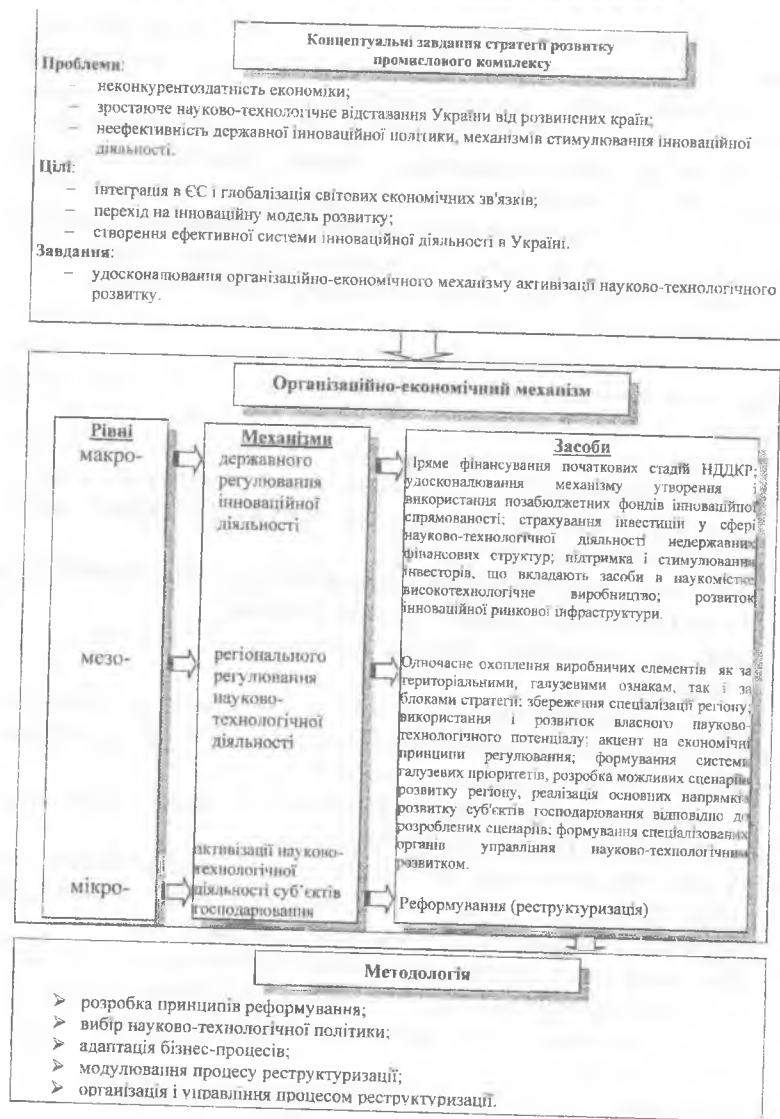


Рис. 1. Структурно-логічна схема формування механізму реалізації концепції науково-технологічного розвитку

Реалізація науково-технологічної політики держави невід'ємно пов'язана з розвитком виробництва. В цьому сенсі необхідно розглянути державне регулювання цієї сфери у зв'язку з удосконаленням механізмів активізації науково-технологічної діяльності суб'єктів господарювання. Засіб зняття протиріччя між вимогами щодо активізації науково-технологічної діяльності та застарілою логікою поведінки підприємств – трансформація підприємства.

Найпоширеною формою трансформації сучасних підприємств є механізм реструктуризації. Тому, у зв'язку з багатоаспектністю проблеми доцільно виділити відповідно окремий вид реструктуризації – науково-технологічний, під яким пропонується розуміти сукупність структурних перетворювань певного набору об'єктів усередині організації, а також внутрішньосистемних відносин, спрямовану на створення і ефективне функціонування єдиної системи «наука-технологія-виробництво», метою якої є забезпечення науково-технологічного розвитку промислового комплексу будь-якого рівня.

Окремо слід зазначити, що економіка України одночасно знаходиться на різних стадіях конкурентоспроможності: незважаючи на те, що більша частина підприємств залишається у стадії факторів виробництва, деякі підприємства вже перейшли до стадії інвестицій та інновацій [4]. Звідси впливає необхідність розробки диференційованих стратегій розвитку для окремих секторів економіки.

Необхідно відзначити, що схема реструктуризації кожного підприємства носить індивідуальний характер, що вимагає урахування його галузевих, виробничо-технологічних особливостей і взаємозв'язків між підрозділами, відносин власності, що склалися, та інше. Загальну (принципову) модель процесу реструктуризації підприємства надано на рисунку 2.

Основна ідея запропонованих методологічних підходів полягає в переході від функціональних підрозділів до міждисциплінарних автономних груп. При цьому науково-технологічну політику на підприємстві умовно поділяють на три типи, які потребують формування конкретної організаційної структури і структури управління на підприємстві та відповідних реструктуризаційних заходів:

- політика типу А (синхронно) – зміни у попиті супроводжуються розробками нової або модифікованої продукції з необхідним рівнем науково-технологічних параметрів – оптимальною є дивізійна або матрична організаційна структура;

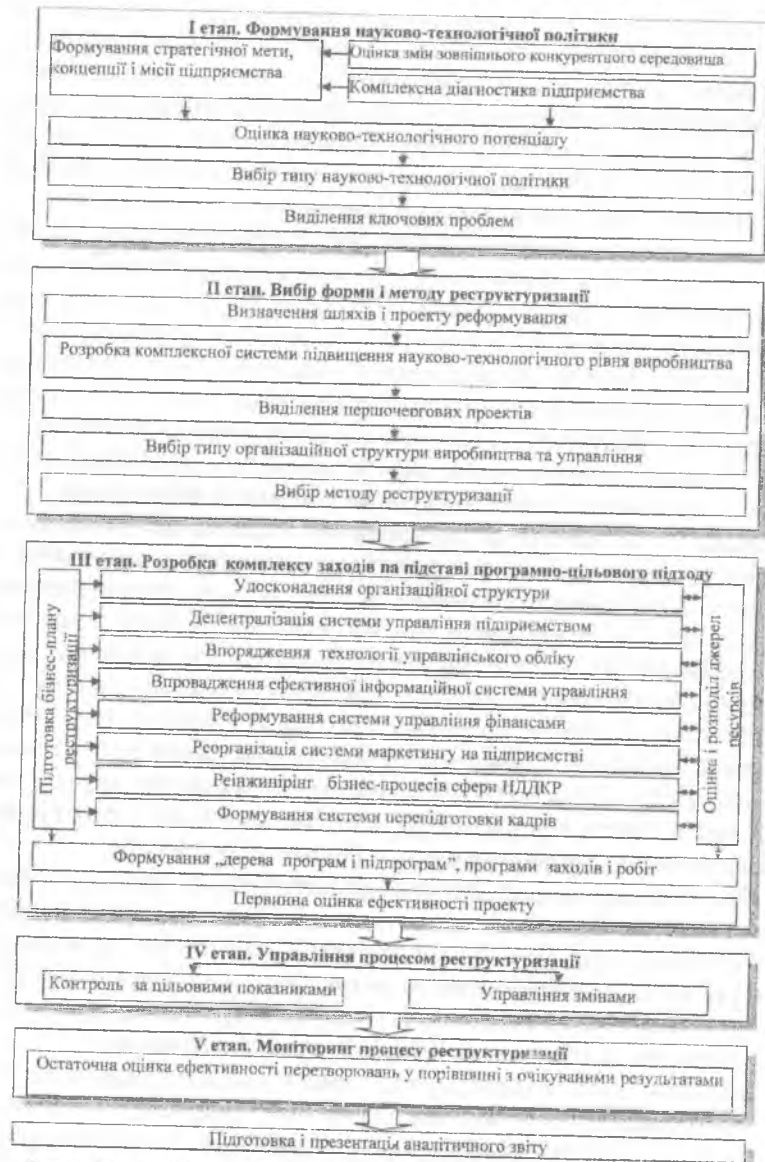


Рис. 2. Основні етапи і заходи щодо реструктуризації підприємства

- політика типу В (із запізненням) – низький рівень адаптивності підприємства до необхідного рівня технологій відносно щодо динаміки попиту – такому типу відповідають найбільш розповсюдженні у сучасній практиці функціональні організаційні структури;
- політика типу С (з випередженням) – науково-технологічні розробки та можливості їх виробництва випереджають попит – здійснення такої політики можливо у рамках великих корпоративних структур.

Використання методики реінжинірингу дозволяє удосконалювати організаційну структуру підприємства на основі формування системи бізнес-одиниць. Для підприємств, що не мають дочірніх підрозділів, тобто, по суті, являють собою єдину бізнес-одиницю, останнім часом особлива увага приділяється концепції центрів відповідальності, яку пропонується реалізувати шляхом оптимізації існуючих бізнес-процесів.

Перетворення існуючих виробничих процесів у так звані бізнес-процеси потребує використання інструментів оптимізації. У якості таких інструментів можливо використання програмно-цільового підходу до управління процесом реструктуризації та методики сіткового планування. Ці методи зарекомендували себе як досить ефективні, тому можуть бути адаптовані для застосування при вирішенні проблеми активізації науково-технологічної діяльності на промислових підприємствах.

Найбільш ефективно реструктуризація буде проходити, якщо їй будуть піддані не окремі підприємства, а цілі комплекси підприємств, що створять пакет реструктуризаційних проектів для функціонально і технологічно пов'язаних підприємств. Важливо при цьому, щоб реструктурувалися підприємства одного міста, або однієї області, що знаходяться у підпорядкуванні регіональної адміністрації. Нагальна потреба реструктуризації в умовах дефіциту коштів полягає в тому, щоб скоординувати і синхронізувати проєкт реструктуризації конкретного підприємства зі змінами регіональної стратегії розвитку.

Сутність запропонованої концепції полягає у такому:

- одночасне охоплення суб'єктів господарювання як за територіальною, галузевою ознаками, так і за стратегічними блоками (промислова, інвестиційна, науково-технологічна, фінансова, кредитно-грошова політика);

- прогнозування розвитку регіону на підставі використання методу сценарію;
- перманентний характер реформування;
- використання директивного господарського регулювання;
- використання внутрішніх резервів;
- формування системи спеціалізованих організаційних структур як у сфері інфраструктури науково-технологічного розвитку, так і суб'єктів регулювання та координація діяльності суб'єктів науково-технологічної діяльності;
- визначення пріоритетних напрямків і форми спільної науково-технологічної діяльності в рамках процесу євроінтеграції.

Особливу увагу у даній концепції необхідно приділити удосконаленню механізму міждержавної та міжрегіональної кооперації в науково-технологічній сфері.

**III. Висновки.** В економіці України склалися певні передумови, що дозволяють говорити про реальність поступового підвищення рівня науково-технологічного розвитку у деяких галузях. Однак, підприємства різних секторів економіки України на даний час знаходяться на різних фазах конкурентоспроможності, тому потребують диференційованих підходів до формування стратегії розвитку. Це вимагає виділення пріоритетних для розвитку галузей та регіонів, які, з одного боку, здатні перейти на інноваційну модель розвитку, а, з іншого боку, сам їхній розвиток є необхідною умовою впровадження інвестиційно-інноваційної моделі, що, у свою чергу, дає змогу реалізувати перші кроки до виходу з кризи і забезпечити науково-технологічну безпеку країни.

З огляду на наявність високоінтегрованих елементів науково-технологічного потенціалу, науково-технічних зв'язків і неприпустимість неконтрольованого їхнього руйнування, а також необхідність міждержавної кооперації в науково-технологічній сфері для України вкрай важливе значення буде мати підтримка і розвиток науково-технологічного співробітництва з іншими суверенними державами і регіонами, що є невід'ємною складовою сучасного механізму інноваційного розвитку вітчизняної економіки.

## Література

1. Закон України „Про інноваційну діяльність» // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143. – С. 1–7.
2. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України // Відомості Верховної Ради України. – 1999. -№ 37. – С. 770-776.
3. Захарченко В.І., Корсікова Н. М. Державне регулювання інноваційної діяльності як фактор ефективності структурних перетворень в економіці // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Вип. 137. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2002. – С. 100-108
4. Корсікова Н. Н. Научно-технологическое развитие промышленного производства (научное издание).– Одеса: ОНУ ім. І.І. Мечникова, видавництво «Астропринт»,2005. – 66с.